

Marek Kozłowski

Wybrane aspekty pozyskiwania uzbrojenia dla armii polskiej w okresie II RP

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii
Obrony Narodowej nr 4, 80-88

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AUTOR

mgr inż. Marek Kozłowski

RECENZENT

dr hab. Lech Kościelecki

WYBRANE ASPEKTY POZYSKIWANIA UZBROJENIA DLA ARMII POLSKIEJ W OKRESIE II RP

Wstęp

Po przemianach społeczno-politycznych zapoczątkowanych zakończeniem I wojny światowej na terytorium Polski, podzielonym dotychczas pomiędzy trzech zaborców Austrię, Rosję i Prusy, odrodziła się II RP. Odzyskanie niepodległości po latach nieposiadania suwerenności było niewątpliwie długo oczekiwanym wydarzeniem poprzedzonym wieloma, brutalnie tłumionymi próbami powrotu naszego kraju na mapy Europy. Już w pierwszych miesiącach funkcjonowania Polski jako samodzielnego kraju dały się zauważyć problemy wynikające z faktu dotychczasowego podziału pomiędzy trzy różnorodne systemy państwowe, co przekładało się na różnice w dotychczasowym funkcjonowaniu obszarów znajdujących się w granicach II RP. W niniejszym opracowaniu podjęta zostanie próba przybliżenia problemów wynikających z funkcjonowania Sił Zbrojnych II RP w kontekście ich wyposażenia w podstawowe uzbrojenie oraz przedstawienie źródeł i sposobów jego pozyskiwania.

Stan uzbrojenia armii polskiej po I wojnie światowej

II RP terytorialnie składała się z obszarów trzech dotychczasowych zaborców, ponadto należy zauważyć, iż Polacy walczyli właściwie na wszystkich frontach I wojny światowej, gdzie w ramach prowadzonych działań często tworzono jednolite *polskie* formacje, które po zakończeniu działań wraz z wyposażeniem znalazły się na terenie II RP i zostały włączone do tworzonej armii polskiej.

Z punktu widzenia stanu ilościowego wojska oraz faktu pozyskania żołnierzy przeszkolonych przynajmniej w zakresie podstawowym pozyskanie jednolitych formacji, które często brały już dość intensywny udział w walkach był niewątpliwym wsparciem dla nowo tworzonej armii, która przecież właściwie natychmiast musiała przystąpić do obrony granic państwowych. Jednak z drugiej strony ogromnym problemem było zaopatrzenie wojsk w amunicję i części zamienne do eksploatowanej broni. O skali zjawiska

świadczy fakt występowania na wyposażeniu armii polskiej, w początkowym okresie jej funkcjonowania, ponad piętnastu typów karabinów, dziesięciu typów karabinów maszynowych. Sytuacja ta uległa niewielkiej poprawie w połowie 1921r., kiedy to zunifikowano uzbrojenie w 22 dywizjach piechoty (dzięki przesunięciom uzbrojenia pomiędzy nimi). Nie zapewniło to jednak unifikacji nawet w samej piechocie, różnorodne uzbrojenie pod względem typów broni występowało wciąż w pozostałych 9 dywizjach piechoty. Pozostałe rodzaje wojsk starały się ujednoczyć uzbrojenie w ramach własnych pododdziałów. W wyniku prowadzonych analiz w 1921 r. Rada Wojenna przy Ministrze Spraw Wojskowych za standardową broń Wojska Polskiego uznała 7,92 mm karabin powtarzalny wz.1898 konstrukcji Paula Mausera. Broń tego typu znajdowała się na wyposażeniu Niemiec, Czechosłowacji oraz Jugosławii. Jednym z istotnych argumentów przemawiających za wyborem tego właśnie karabinu, oprócz jego oczywistych walorów bojowych (pomimo dość skomplikowanej konstrukcji) było przyznanie Polsce na mocy traktatu wersalskiego wyposażenia niemieckiej fabryki broni w Gdańsku (niestety jak się okazało dokumentacja techniczna dotycząca produkcji karabinu nie była kompletna). Termin zakończenia przezbrajania armii polskiej na wskazaną powyżej broń określono na połowę lat trzydziestych XX wieku. Wskazano również docelowe typy dział, które miały znajdować się na wyposażeniu armii, były to: 75 mm armata polowa wz. 1897, 105 mm armata dalekonośna wz. 1913 i 155 mm ciężka haubica polowa wz. 1917. Wszystkie te typy dział zostały skonstruowane w Niemczech (zakłady Schneidera)¹.

W ten sposób w Wojsku Polskim określono wyposażenie (w zakresie podstawowej broni) i przystąpiono do realizacji kosztownego i czasochłonnego procesu ujednoczenia uzbrojenia w powyżej wskazanym asortymencie.

Stan ukompletowania armii w docelowe uzbrojenie nie przedstawiał się najlepiej. Wskazuje na to chociażby fakt posiadania przez Polskę jedynie około 200 tysięcy szt. karabinów Mauser, co stanowiło niespełna 20% potrzeb armii w przypadku jej mobilizacji.

W związku ze znacznym zapotrzebowaniem wojska na powyższe uzbrojenie podjęto prace mające na celu pozyskanie jak największych ilości uzbrojenia niezbędnego do jednolitego wyposażenia wojska. Polska nie posiadała znaczących ilości środków finansowych (szczególnie dewiz), które umożliwiłyby natychmiastowe zakupy broni w ilościach oczekiwanych przez wojskowych planistów, a w spadku po zaborcach nie odziedziczyliśmy liczących się zakładów produkcji zbrojeniowej. Oczywiście pewne elementy przemysłu zbrojeniowego znalazły się na terenie II RP, próbowano je rozbudowywać zwłaszcza w okresie trwających walk z bolszewikami, jednak ich możliwości produkcyjne nie były w stanie zaspokoić potrzeb wojska.

---

¹ Por. M.P. Deszczyński, W. Mazur, *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym*, Wyd. NERITON, Warszawa 2004, s. 26–27.

Źródła pozyskiwania uzbrojenia

W związku z brakiem wystarczających środków finansowych pozwalających na zakup uzbrojenia za granicą oraz niemożliwością natychmiastowego zaspokojenia potrzeb przez rozwijający się dopiero krajowy przemysł zbrojeniowy podjęto próby wymiany posiadanego już uzbrojenia (planowanego do wycofania) na sprzęt umożliwiający dokompletowanie własnej armii w ujednoliconą broń.

Przedsięwzięcia związane z wymianą broni teoretycznie wydawały się jak najbardziej uzasadnione i proste w realizacji. Przecież po zakończeniu wojny i demobilizacji milionów żołnierzy poszczególne kraje posiadały ogromne zapasy broni, która tak jak i w Polsce nie była planowana do eksploatacji przez własną armię, do tego dochodziły niemałe przecież ilości broni pochodzące z rozbrojonych armii przeciwnika w dopiero co zakończonej wojnie. Jednak realizacja tych zamierzeń w praktyce napotkała na wiele przeciwności:

- lista państw, z którymi można było dokonać wymiany, była ograniczona ze względu na międzynarodowe uwarunkowania ograniczające możliwość zbrojenia się armii niektórych państw w wyniku traktatów zawartych po I wojnie światowej;
- nie wszystkie państwa, z którymi można by dokonać wymiany były uznawane za przyjazne, co automatycznie wiązało się z ich niechęcią do wzmacniania siły armii polskiej;
- państwa, które posiadały własny przemysł zbrojeniowy, dodatkowo rozbudowany na potrzeby niedawno zakończonej wojny, były raczej zainteresowane dostarczeniem Polsce nowej broni wyprodukowanej przez ich rodzimy przemysł niż wymianą starego uzbrojenia.

Należało również wziąć pod uwagę, że ilość broni produkowanej na potrzeby armii prowadzącej wojnę nie zawsze szła w parze z jakością jej wykonania, tak więc pozyskanie broni dla polskiej armii metodą wymiany posiadanego i nieeksploatowanego uzbrojenia na broń potrzebną do ujednolicenia wyposażenia mogła być traktowana jedynie jako uzupełnienie innych źródeł pozyskiwania. Łączna ilość karabinów, spełniających oczekiwania Wojska Polskiego, pozyskanych poprzez wymianę z innymi państwami szacuje się na 100 tys. szt. Omawiany proces trwał właściwie do wybuchu II wojny światowej.

Kolejnym źródłem pozyskania uzbrojenia były zakupy. Jednak doświadczenia wyniesione z umów zawartych na dostawę broni i amunicji, w szczególnie newralgicznym okresie dla obrony suwerenności kraju, tj. wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku, wskazywały, że sposób ten nie może być traktowany jako docelowy. Kraje podpisujące umowy na dostawę broni do walczącej Polski, korzystając z jej niekorzystnego położenia zawięzywały ceny broni, dostarczały uzbrojenie niższej jakości niż zamawiane oraz nie przy-

kładały dostatecznej wagi do terminowości dostaw. Na terminy dostaw miały również wpływ czynniki niezależne od kontrahentów, np. celowe blokiowanie dostaw przez strajkujących robotników w Niemczech czy Czechosłowacji. Uwzględniając powyższe, zaspokojenie potrzeb wojska jedynie poprzez zakupy zagraniczne uznano za niecelowe.

W świetle znikomych możliwości pozyskania broni na drodze wymiany oraz niepewność i nie najlepsze doświadczenia w oparciu zaopatrzenia własnej armii o zakupy dokonywane poza granicami państwa jako docelowe źródło zapewnienia własnej armii uzbrojenia i sprzętu wojskowego w niezbędnych ilościach i parametrach jakościowych spełniających wymagania stawiane przez armię, wskazano realizację zamówień wojska przez krajowy przemysł zbrojeniowy.

Od zamiaru posiadania silnego przemysłu zbrojeniowego do jego realizacji wiodła długa droga. Należy przypomnieć, że po zakończeniu działań wojennych na terenie II RP nie znajdowały się żadne znaczące fabryki broni. Powodem takiej sytuacji było m.in. położenie geograficzne. W obliczu wojny naturalnym działaniem była ewakuacja fabryk zbrojeniowych i odtworzenie zakładów niezbędnych do prowadzenia wojny na własnym zapleczu, a w przypadku zajmowania tego rodzaju obiektów poprzednio użytkowanych przez przeciwnika demontaż sprawnego parku maszynowego w celu wzmocnienia swojego potencjału w rejonie możliwie dalekim od linii frontu lub w przypadku braku możliwości lub niecelowości ewakuacji niszczeniu wyposażenia zakładów, tak aby nie mogły służyć przeciwnikowi. W wyniku tego rodzaju działań dotychczasowych zaborców, których przedwojenne granice przebiegały przez terytorium odrodzonej II RP, zakładkami tworzącego się przemysłu zbrojeniowego stały się małe fabryki, warsztaty i inne przedsiębiorstwa, które w okresie tworzenia się państwa oraz wojny z bolszewikami zwiększyły swoje możliwości produkcyjne lub też całkowicie zmieniły profil działalności w obliczu zagrożenia suwerenności i konieczności pilnego dostarczenia armii polskiej niezbędnego uzbrojenia.

Rozwój krajowego przemysłu zbrojeniowego

Ze względu na liczne problemy w zaopatrywaniu armii przez przedsiębiorstwa działające w oparciu o kapitał prywatny (zarówno krajowy jak i zagraniczny) w Ministerstwie Spraw Wojskowych przystąpiono do opracowywania koncepcji zwiększenia udziału państwa w rozwoju przemysłu zbrojeniowego. Opracowana koncepcja szacowała poziom niezbędnych wydatków na rozbudowę krajowego przemysłu na poziomie 250 mln dolarów. W dniu 29.04.1922 r. na wniosek Ministra Spraw Wojskowych gen. Kazimierza Sosnkowskiego Komitet Ekonomiczny Ministrów podjął uchwałę *o rekonstrukcji administracji wszystkich zakładów i wytwórni wojskowych*

w celu uzyskania większej sprawności i oszczędności w prowadzeniu zakładów, ustanawiając jednocześnie do kierowania tymi zakładami Centralny Zarząd Wytwórni Wojskowych (CZWW), który został bezpośrednio podporządkowany Ministerstwu Spraw Wojskowych. Do zasadniczych zadań CZWW należały:

- budowa nowych zakładów przemysłu zbrojeniowego zgodnie z przyjętymi przez Ministerstwo Spraw Wojskowych planami inwestycyjnymi;
- eksploatacja wytwórni wojskowych podległych do tej pory poszczególnym departamentom Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Działania inwestycyjne CZWW zainicjowane w połowie 1922 roku objęły budowę czterech nowych wytwórni wojskowych:

- prochu i materiałów kruszących;
- broni ręcznej;
- amunicji;
- sprawdzianów.

Ponadto zgodnie z przyjętymi ustaleniami rozpoczęto przejmowanie już istniejących wytwórni wojskowych (podległych MSWojsk.). W latach 1922–1925 przejęto poniższe wytwórnie:

- Państwową Fabrykę Karabinów w Warszawie;
- Wytwórnię Wozów Taborowych i Rymarnie w Krakowie;
- Wytwórnię Wozów Taborowych w Poznaniu;
- Wytwórnię Kuchen Polowych w Rzeszowie;
- Wytwórnię Kapsli i Kapiszonów w Toruniu;
- Wytwórnię Zapalników Artyleryjskich w Warszawie;
- Wytwórnię Amunicji Karabinowej w Warszawie;
- Przetwórnice Materiałów Wybuchowych w Bydgoszczy.

Już w początkowym okresie funkcjonowania za priorytetowe zadanie uznano realizację planu inwestycyjnego. Wytwórnie dotychczas funkcjonujące pod nadzorem MSWojsk. planowano zamykać w miarę powstawania nowych zakładów, które zaspokajałyby potrzeby armii w poszczególnym asortymencie.

Część wytwórni powstałych w ramach omawianego planu inwestycyjnego pod zmienionymi obecnie nazwami funkcjonuje do dzisiaj. Są to m.in.:

- Państwowa Wytwórnia Prochów i Materiałów Kruszących w Zagożdżonie (od 1927 r. Pionki);
- Państwowa Wytwórnia Broni w Radomiu;
- Państwowa Wytwórnia Amunicji w Skarżysku.

W 1927 roku w związku ze zmianami spowodowanymi wprowadzeniem w życie rozporządzenia Prezydenta RP z 17 marca 1927 r. o wydzieleniu z administracji państwowej przedsiębiorstw państwowych przemysłowych, handlowych i górniczych oraz ich komercjalizacji Rada Ministrów podjęła decyzję o wyodrębnieniu z Centralnego Zarządu Wytwórni Wojskowych dwóch skomercjalizowanych przedsiębiorstw, tj.: Państwowej Wytwórni Pro-

chów i Materiałów Kruszących w Zagożdżonie oraz Państwowych Wytwórni Uzbrojenia w Warszawie (PWU składała się z czterech zakładów: Państwowej Fabryki Karabinów w Warszawie, Państwowej Fabryki Broni w Radomiu, Państwowej Wytwórni Amunicji w Skarżysku, Państwowej Fabryki Sprawdzianów w Warszawie).

W ten sposób zakończył się pierwszy etap budowy krajowego przemysłu zbrojeniowego. W chwili zakończenia działalności CZWW możliwości zaspokojenia potrzeb armii polskiej w zakresie broni ręcznej szacowano na 7%, a amunicji strzeleckiej i artyleryjskiej od 11 do 42% (w zależności od kalibru). Ograniczenia w możliwościach produkcyjnych spowodowane były głównie niedostatkami surowców i odpowiedniej liczby specjalistycznych urzędów, brakiem wykwalifikowanych kadr pracowniczych oraz trudnościami związanymi ze wsparciem produkcji zbrojeniowej przez rozwijające się dopiero inne gałęzie przemysłu.

Działalność CZWW była pierwszym krokiem do budowy przemysłu zbrojeniowego, który zgodnie z przyjętymi przez Sztab Generalny założeniami, w połowie lat 30. XX wieku miał zapewnić samowystarczalność kraju na wypadek konfliktu. Z uwagi na trudności ekonomiczne część planów inwestycyjnych umieszczono w *programie rozbudowy przemysłu wojennego na lata 1936–1942*².

Kolejnym etapem rozbudowy przemysłu zbrojeniowego w Polsce było zwiększenie inwestycji realizowanych na obszarze pomiędzy Wisłą i Sanem, tzw. trójkącie bezpieczeństwa określanym później jako Centralny Okręg Przemysłowy. Koncepcja umieszczenia właśnie w tym rejonie najważniejszych elementów polskiego przemysłu zabezpieczającego potrzeby wojska powstała w Ministerstwie Spraw Wojskowych już na początku lat 20. Wybór tego obszaru podyktowany był przesłankami strategicznymi. Dotychczas funkcjonujące zakłady rozmieszczane były w sposób przypadkowy, co spowodowało ich koncentrację w dużych miastach lub na obszarach, na których w przypadku konfliktu byłyby natychmiast narażone na zniszczenie lub przejście przez przeciwnika. Podjęcie decyzji o wsparciu rozbudowy przemysłu w rejonie, którego głównym atutem były uwarunkowania strategiczne, wymagało przeprowadzenia szeregu analiz, a w szczególności przekonania Ministra Przemysłu i Handlu do opracowania systemu ulg i różnorodnego wsparcia dla przedsiębiorców, którzy chcieliby inwestować w rejonie dotychczas traktowanym jako niekorzystny do jego industrializacji (brak infrastruktury, utrudniona możliwość pozyskania pracowników). O skuteczności argumentacji MSWojsk. może świadczyć fakt uzyskania przychylności w stosunku do tych planów marszałka Józefa Piłsudskiego, który był zwolennikiem rozproszenia przemysłu zbrojeniowego po całym terytorium II RP.

---

² Por. J. Gołębiowski, *Przemysł zbrojeniowy Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, Pionki 1993, s. 7–52.

W drugiej połowie lat 30. XX wieku w związku ze wzrostem napięcia w stosunkach międzynarodowych podjęto decyzję o zwiększeniu inwestycji w przemysł zbrojeniowy. Powodem takich działań oprócz wzrastającego zagrożenia ze strony Niemiec, które w sposób coraz bardziej otwarty łamały ustalenia pokojowe ustanowione po I wojnie światowej, była przeprowadzona przez Sztab Generalny analiza możliwości bojowej polskiej armii na tle armii innych państw europejskich. Wnioski z przeprowadzonych w tym zakresie prac nie były budujące, wykazały znaczne zacofanie techniczne wyposażenia wojska oraz pilną konieczność unowocześnienia nie tylko struktur, ale w głównej mierze wyposażenia wojska. W 1936 roku przystąpiono do *opracowywania 6-letniego planu modernizacji sił zbrojnych i rozbudowy przemysłu wojennego*, niestety z powodu wybuchu II wojny światowej nie udało się go zrealizować.

Analizując dostępną literaturę dotyczącą uzbrojenia Wojska Polskiego w okresie międzywojennym, można stwierdzić, że okres ten wiązał się z notorycznym brakiem możliwości pozyskania dla armii nowoczesnego uzbrojenia w ilościach umożliwiających skuteczną obronę granic. Historia wskazuje, że armia była na najlepszej drodze do wyposażenia wojska w sprzęt światowej klasy, pod koniec lat 30. posiadaliśmy już wykwalifikowane własne kadry techniczne i rozbudowujący się przemysł zbrojeniowy, który dostarczał wyroby na najwyższym poziomie. W możliwie szerokim zakresie uniezależniono się od dostaw zagranicznego uzbrojenia, co więcej Polska stała się państwem, które posiadało już ustaloną renomę na światowym rynku sprzedaży broni. O ile w okresie wojny z bolszewikami głównym problemem były niedostatki możliwości produkcyjnych, właściwie nieistniejącego przemysłu, o tyle dwadzieścia lat później problemem tym stał się brak wydatkowania wystarczającej ilości środków finansowych na modernizację armii. W sytuacji wzrastającego napięcia w Europie właściwie wszystkie państwa przystąpiły do wzmacniania swoich armii. Wiele z nich dokonywało zakupów uzbrojenia poza swoimi granicami. Swoją rolę w obrocie bronią w omawianym okresie miała też Polska. W drugiej połowie lat trzydziestych posiadaliśmy przemysł zbrojeniowy, którego zdolności produkcyjne przekraczały możliwości nabywcze budżetu Ministerstwa Spraw Wojskowych. W związku z tym podjęto szereg czynności mających na celu sprzedaż polskiego uzbrojenia za granicę. Prace związane z promocją wyrobów produkowanych przez polski przemysł zbrojeniowy rozpoczęły się już w latach 20. i dzięki zaangażowaniu polskich przedstawicielstw dyplomatycznych w różnych częściach świata nawiązano szereg kontaktów, które umożliwiły prezentację polskich wyrobów poza granicami kraju. Z czasem zaowocowało to podpisaniem kontraktów na dostawy sprzętu do innych armii i zajęciem liczącej się pozycji na rynku sprzedaży broni. Nie udało się to bez wsparcia rządu polskiego, który w początkowym okresie intensywnie wspierał dążenia do zaistnienia polskiego uzbrojenia na świecie, dofinansowując

często kontrakty zagraniczne (tak aby dostarczanie za granicę uzbrojenia za cenę niższą od kosztów produkcji nie doprowadziło do upadku producenta) oraz wprowadzając cały wachlarz ulg dla eksporterów broni. Po kilku latach intensywnych działań prowadzonych na rynkach zagranicznych sytuacja polskiego przemysłu zbrojeniowego poprawiła się na tyle, że nie wymagała już stałej interwencji państwa³.

Zakupy polskiej broni przez odbiorców zagranicznych oprócz czysto handlowego aspektu były traktowane przez Ministerstwo Spraw Wojskowych jako swoisty zapas na wypadek wojny. Wojsko nie mając funduszy na zakup uzbrojenia zakładało, że w razie konfliktu zbrojnego broń i inne wyposażenie wyprodukowane na rynki zagraniczne, a jeszcze nie dostarczona do odbiorców, zostanie wykorzystane w celu obrony własnego kraju.

Podsumowanie

Oceniając uzbrojenie armii polskiej w okresie międzywojennym, należy zwrócić uwagę na uwarunkowania, w jakich powstawała. Siły Zbrojne II RP składały się z pododdziałów funkcjonujących wcześniej w różnych armiach. Oprócz różnorodnych struktur tych pododdziałów, poziomu wyszkolenia, największym problemem do przewyciężenia okazało się niejedolite uzbrojenie. Próby wprowadzenia pewnych standardów w wyposażeniu wojska wiązały się z koniecznością poniesienia znacznych nakładów finansowych na zakupy zagraniczne, ponieważ krajowy przemysł zbrojeniowy właściwie nie istniał. Po rozpatrzeniu różnych sposobów zaspokojenia potrzeb armii w świetle posiadanych doświadczeń z prowadzonych działań zbrojnych podjęto decyzję o rozbudowie własnego przemysłu, który docelowo posiadałby możliwości zapewnienia dostaw uzbrojenia i wyposażenia dla własnej armii w ilościach oczekiwanych przez władze wojskowe. Plany rozbudowy przemysłu realizowane były przez cały okres międzywojenny. W tym czasie z państwa właściwie nieposiadającego możliwości produkcji uzbrojenia Polska stała się liczącym się na rynku światowym dostawcą uzbrojenia najwyższej jakości. Niestety dalsze plany rozbudowy przemysłu i modernizacji armii zostały przerwane przez wojnę, do której Wojsko Polskie przystąpiło z wyposażeniem odbiegającym od poziomu technicznego najeźdźców, w szczególności armii niemieckiej. Niestety zabrakło czasu i środków finansowych, nowoczesne uzbrojenie posiadaliśmy w śladowych ilościach i nie miało ono wpływu na przebieg działań. Możemy być jednak dumni z zakresu zmian i postępu dokonanego w naszym przemyśle oraz zastanawiać się, jak przebiegałyby działania wojenne, gdyby wojna wybuchła kilka lat później.

---

³ Por. M.P. Deszczyński, W. Mazur, *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym*, Wyd. NERITON, Warszawa 2004, s. 62–143.

**SELECTED ASPECTS OF ACQUIRING ARMAMENT
FOR THE POLISH ARMY IN THE TIME OF THE SECOND
POLISH REPUBLIC**

Abstract: The aim of the article is to present sources of armament acquisition for the Polish Armed Forces in the time of the Second Polish Republic. After 123 years of lack of independence, the Republic of Poland faced numerous difficulties connected with acquiring armament for the organized and subsequently highly developing army. The article shows the sources of armament acquisition and presents elements of domestic defence industry development.